

tidsskrift.dk

Bidrag til Kjendskabet om Eskimoernes Herkomst.

Geografisk Tidsskrift, Bind 11 (1891)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0011-PDF/gto_0011_96687.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=96687>

pdf genereret den : 22/5-2008

medens paa samme Tid det ved Smeltningen opstaaede Vand kommer frem under Randen af Indlandsisen. Elve, som have deres Udspring herfra, løbe baade Sommer og Vinter. Smeltningen i Dybden maa antages at være af større Betydning endog end Bræ-

massens Bevægelse til at danne den fornødne Modvægt mod Nedbøren.

Hermed skal jeg afslutte mine Bemærkninger om de store og smukke videnskabelige Resultater af den første Rejse over den grønlandske Indlandsis.

Bidrag til Kjendskabet om Eskimoernes Herkomst.

Ved Kaptajn i Flaaden Gustav Holm.

Under mit Ophold paa Grønlands Østkyst blandt Beboerne ved *Angmagsalik* gjorde jeg mig Umage for at lære at kjende denne Gren af Eskimoerne, som aldrig tidligere havde været i Forbindelse med den civiliserede Verden. Resultatet af denne Side af mine Undersøgelser foreligger i „Den østgrønlandske Expedition 2den Del“ (Meddelelser om Grønland X). Da jeg under mit Arbejde dermed fik Interesse for Ethnologi, har jeg senere af og til læst forskellige ethnologiske Afhandlinger og er derved blevet slaaet af de mange Overensstemmelser, der findes mellem Eskimoerne og Indianerne.

Rink har ved sine meget indgaaende linguistiske Studier og ved sine fortrinlige Afhandlinger om Eskimoernes Herkomst paavist, at disse ere udgaaede fra et fælles Kulturhjem. Han antager, at Alaska er dette Sted, og at Eskimoerne her udviklede sig til deres nuværende Kulturtrin, som satte dem i Stand til at leve i de arktiske Regioner, og at de herfra spredte sig langs de arktiske Have¹⁾.

Dall har i sit fortrinlige Arbejde om Brugen af Masker, Læbesmykker og andre oprindelige Skikke paavist, hvorledes disse havde været udbredte langs

hele Vestkysten af det amerikanske Fastland, men vare bragte til den højeste Udvikling i Mellem-Amerika²⁾. Benyttelsen af Læbesmykkerne har man kunnet forfølge til Eskimoerne ved Mackenzie Floden. Benyttelsen af Maskerne har man endog kunnet forfølge til Eskimoerne, der bebo Landet vestfor Hudsons-Bugt³⁾ og Baffins-Land³⁾.

Efter *Rinks*, *Dalls* og mange Andres betydelige Arbejder i samme Retning skulde man ikke antage, at Paavisningen af mindre væsentlige Overensstemmelser mellem Eskimoer og Indianere nu længere kunde have nogen Interesse. Men da vistnok de fleste Ethnologer i Udlandet endnu ere tilbøjelige til at henregne Eskimoerne til en anden Menneskerace end Indianerne eller til at antage, at de ere indvandrede fra Asien til den nye Verdensdel senere end disse, forekommer det mig, at ethvert Bidrag, selv om det er ringe, maa kunne have Interesse. Jeg drister mig derfor til at fremkomme med nogle faa af de Ligheds-

¹⁾ Om Eskimoernes Herkomst. Af H. Rink. — Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. Kjøbenhavn, 1871.

Om de eskimoiske Dialekter, som Bidrag til Bedømmelsen af Spørgsmaalet om Eskimoernes Herkomst og Vandringer. Af H. Rink. — Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. Kjøbenhavn, 1885.

The Eskimo Tribes. Their Distribution and Characteristics, especially in regard to language. By Dr. Henry Rink. — Meddelelser om Grønland XI. Kjøbenhavn, 1887.

Om Eskimoernes Herkomst. Af H. Rink. — Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. Kjøbenhavn, 1890.

²⁾ On Masks, Labrets, and Certain Aboriginal Customs. By William Healey Dall. — Third Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution. 1881—82. By J. W. Powell. Washington, 1884. S. 149.

³⁾ Narrative of the Second Arctic Expedition made by Charles F. Hall 1864—69. Edited by Prof. J. E. Nourse. London, 1879. S. 219.

⁴⁾ The Central Eskimo. By Dr. Franz Boas. — Sixth Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution 1884—85. By J. W. Powell. Washington, 1888. S. 606.

Ved *Angmagsalik* havdes Antydning af Maskering ved en Leg, der lignede Central-Eskimoernes Fest, ved hvilken der benyttedes Masker af Skind. [Ethnologisk Skizze af Angmagsalikerne, af G. Holm. 1887. — Den østgrønlandske Expedition, udført i Aarene 1883—85, II. Del. Kjøbenhavn 1888. S. 159.]

punkter, som jeg har truffet mellem Eskimoer og Indianere, og beder Fagmænd om at være skaansom i deres Dom.

I „Sagn og Fortællinger fra Angmagsalik“¹⁾ har jeg som Nr. 47 optaget et Sagn, der kaldes „*Asiak*“, og om hvilket jeg i en Anmærkning har skrevet, at jeg har udtaget det af min Styrer, den grønlandske Kateket Johannes Hansens (*Hanserak's*) Dagbog, hvor det var fortalt i en noget bredere Form. Saa vel i „Ethnologisk Skizze af Angmagsalikerne“ som i Dr. H. Rink's „Bemærkninger til Sagn og Fortællinger fra Angmagsalik“ er Nr. 47 nævnt som en Trommesang, men da denne, paa Grund af en overordentlig realistisk beskrevet Scene, kun meget daarlig egnede sig til at offentliggøres, og den desuden syntes af mindre Interesse, besluttede man sig i sidste Korrektur til at udelade denne Sang; men da de efterfølgende Numre paa Sagnene ikke uden at foraarsage Forvirring kunde forandres, fordi der i den allerede trykte Ethnologi henvises til dem, besluttede jeg mig til at erstatte Trommesangen af det nævnte Sagn, som udtoges af *Hanserak's* Dagbog, men som det var nødvendigt at forkorte noget, for at det kunde indtage den samme Plads, hvorpaa Trommesangen havde staaet. Af den Grund vil den neden staaende, fuldstændige Gjengivelse af Sagnet ikke være ganske overensstemmende med Sagnsamlingens.

„*Asiak* boer i Himlen. Naar Vejret stadig var uden Nedslag, rejste Angekok'erne fordum til *Asiak* for at bede ham, om det maatte blive Regnvejr. Naar Angekok'en kom til ham og kigede ind i hans Hus, plejede hans Kone at sidde paa Brixen, og til hende sagde Angekok'en: „Da det er altfor længe siden, at det har regnet, kommer jeg nu til *Asiak* for at bede ham om at lade sit Vand“²⁾.“ Konen sagde det da til *Asiak*, der sad tildækket ved Fodenden af Brixen“³⁾.

¹⁾ Sagn og Fortællinger fra Angmagsalik, samlede af G. Holm. — Den østgrønlandske Expedition, udført i Aarene 1883—85. II. Del. Kjøbenhavn, 1888. [Meddelelser om Grønland X.]

²⁾ Central-Eskimoerne tænke sig Regnen fremkommen paa en lignende Maade. *Boas* skriver nemlig i *The Central Eskimo* S. 600, at Lynild, Torden og Regn udføres af tre Søstre, „the third sister makes the rain by urinating.“

³⁾ Angmagsalikerne tænke sig selvfølgelig Regngudens Hus indrettet ligesom deres egne, nemlig med en bred Brix langs Indervæggen. „Ved Fodenden af Brixen“ er længst inde mod Væggen.

Jeg skal her benytte Lejligheden til at henlede Opmærksomheden paa Angmagsalikerne's Huse. Paa hvert

Selv om han ikke rigtig vilde, men Angekok'en blev ved at trænge paa, plejede Konen omsider at sige: „I Nat ladede han som sædvanlig sit Vand lidt.“ Og naar hun ryster den Bjørneskins Stump, paa hvilken han har siddet og ladet sit Vand, og det stænker fra den, regner det.

Asiak og hans Kone leve af alle Slags Madvarer. De nedfire deroppe fra en Kajak-Halvpels, i hvilken de lægge en Vante, for at denne af Menneskenes Spækposer skal fylde Halvpelsen. Derefter hejse de den op igjen fyldt med Spæk og alle Slags spiselige Ting, og det lever de af.“

Det er strax paafaldende at se i dette Sagn, at Grønlænderne ønske Regn, og at derfor deres Angekok'er skulle udvirke dette hos Regnguden. Grønlænderne have ikke den ringeste Grund til at ønske Regn, thi deres Næringsvej er udelukkende Jagt. De Planter og Rødder, de spise, have kun ringe Betydning for dem og behøve ingen Regn, thi Sneens Optøning om Foraaret giver tilstrækkelig Fugtighed til Jorden. Angmagsalikerne kjende kun deres eget Land, hvis Naturforhold ere saa forskellige fra den øvrige Verdens. De kjende heller ikke andre Folks Levemaade, f. Ex. at de kunne leve af Jordens Produkter, og ville derfor ikke kunne forstaa, hvorfor andre Folk kunne ønske Regn. Man vil derfor let kunne indse, at dette Sagn maa være opstaaet i en Egn med ganske andre Naturforhold, og hvor Folkenes Levemaade har været en ganske anden end i et arktisk Land. Som bekjendt, findes der „Regnmagere“ og dyrkes Regnguden i mange regnløse Egne paa Jorden, men jeg skal her holde mig til en enkelt.

beboet Sted findes kun ét Hus, der afgiver Bolig for indtil en halv Snes Familier. Det bestaaer af et langt Rum, paa hvis ene Langvæg findes tre Vinduer og en Indgang, og paa den modsatte Væg en 5 à 6 Fod bred Brix, der deles ved Hjælp af Skind i Rum for hver Familie. Den „Ældste“ er Husets Overhoved. Alle Husfæller nyde godt af den Enkeltes Fangst og Vinterforraad. Mændene spise først og derefter Fruentimmerne. (Angmagsalikerne S. 66, 85, 161).

Der synes at være Overensstemmelse mellem Angmagsalikerne's Huse og Husliv og de amerikanske Indianerstammer. Mange af disse Stammer boede i „long-houses.“ Den Skik, at Mændene spiste først og senere Koner og Børn, fandtes ikke alene hos de uciviliserede Stammer, men endog hos Aztekerne og Mayaerne, hvilke sidste, som bekjendt, stod paa et højere Udviklingsstrin end noget andet Folk i Nord-Amerika. [Houses and house-life of the American Aborigines, by Lewis H. Morgan. — Contributions to North American Ethnology, Vol. IV. Washington, 1881].

Paa den mexikanske Højslette, som var det egentlige Hjem for de aztekisk-talende Folk, have de klimatiske Forhold en stor Indflydelse paa Vegetationens Udvikling. Fra November til Juni falder der næsten ikke en Draabe Regn. Himlen er klar og uden Skyer, og tørre Vinde blæse hen over den gølge, store Slette, hvor der i disse sex Maaneder kun ses noget Grønt, hvor kunstig Vanding finder Sted. Kort Tid før man ventede, at Regntiden skulde indtræffe, saae man i den fuldstændig tørre Jord og saa med Længsel efter de første Regnskyer, som dannedes paa Bjærgenes Toppe og ventede paa den første Torden, der forkyndte, at Guddommene, der skulde bringe Regn, nærmede sig. Disse Guder eller Bjærgene, paa hvis Toppe Regnskyerne samlede sig, henvendte man sig derfor til med den oprindeligste og almindeligste Tilbedelse.

Clavigero skriver i *History of Mexico* ¹⁾, Side 251:

„Tlaloc, otherwise Tlalocateuchtl (master of paradise), was the god of water. They called him fertilizer of the earth, and protector of their temporal goods. They believed he resided upon the highest mountains, where the clouds are generally formed, such as those of Tlaloc, Tlasecala, and Toluca; whither they often went to implore his protection.“

Brinton skriver i *Rig Veda Americanus* ²⁾ Side 25:

„The god Tlaloc shared with Huitzilopochtli the highest place in the Mexican Pantheon. He was the deity who presided over the waters, the rains, the thunder and the lightning. The annual festival in his honor took place about the time of corn-planting, and was intended to secure his favor for this all-important crop. — — —

Tlalocan, „the place of Tlaloc,“ was the name of a mountain east of Tenochtitlan, ³⁾ where the festival of the god was celebrated; but it had also a mythical meaning, equivalent to „the earthly Paradise,“ the abode of happy souls. — — — — *Ayauhecalli* ⁴⁾, „house of mist,“ the home of the rain god — — — was represented at the annual festival by four small buildings near the water's edge, carefully disposed to face the four cardinal points of the compass.“

Ikke alene i Mexiko, men ogsaa i de Egne, der beboedes af Mayaerne, var Mangelen paa Vand et Særkjende i den fysiske Geografi. Yukatan-Halvøen er saa godt som fuldstændig blottet for Vand paa Overfladen. De faa og smaa Vandløb, der findes langs

Kysten, forsvinde som Regel i den tørre Aarstid. Bancroft skriver i *Native Races IV* ¹⁾ Side 135:

„About forty miles north-east from the eastern end of Lake Peten — — — are the ruins of Tikal — — — The ruined structures of Tikal are reported to extend over a space of at least a league — — — — So dry is the locality however during the dry season, that water must be carried in casks, or thirst quenched with the juice of a peculiar variety of reed that grows in the region.“

Ligesom Mexicanerne, ærede ogsaa Mayaerne i Yukatan først og fremmest Guderne for Overflødigheden, nemlig dem, der bragte det tørstige Land Regn. Navnet paa disse Guder var: *Chac* eller de fire *Chac's*, nemlig de fra de fire Himmelegne sig nærmende Regnskyer ²⁾. *Chac* betyder, ifølge Brinton, „Vand, Regn, en Kæmpe, en Gud samt Adjektivet rød ³⁾“ og er den symbolske Farve for Himmelegnen i Øst ⁴⁾. Gudens Oprindelse fra Øst er sikkert baseret paa Retningen af den østlige Passatvind, som bringer Regn og derved Frugtharhed til det Indre af Central-Amerika ⁵⁾. Omtrent til samme Tid ⁶⁾, som Mexikanerne fejrede den første Fest for Tlaloc, holdt Mayaerne deres første Fest for *Chac* for at faa Overflødighed af Vand for deres Høst i Løbet af Aaret ⁷⁾.

¹⁾ The Native Races of the Pacific States of North America, by Hubert Howe Bancroft. New York, 1875.

²⁾ A Study of the Manuscript Troano, by Cyrus Thomas. — Contributions to North American Ethnology, Vol. V. Washington.

³⁾ The Maya Chronicles. Edited by Daniel G. Brinton — Library of Aboriginal American Literature Nr. 1. Philadelphia 1889. S. 264.

⁴⁾ Die Ethnologie der Indianerstämme von Guatemala, von Dr. Otto Stoll. — Supplement zu Band I von „Internationales Archiv für Ethnographie.“ Leiden, 1889. S. 51.

⁵⁾ Bancroft: Native Races III.

⁶⁾ Mayaernes Aar bestod af 18 Maaneder, hver paa 20 Dage, samt 5 saakaldte *navnløse Dage*, der faldt i Slutningen af Aaret. (Thomas: Manuscript Troano S. 6). — Angmagsalikerne fortælle, at naar Solen er kommen paa sit laveste, bliver den staaende stille i 5 Dage, før den igjen begynder at gaa opefter. (Angmagsalikerne S. 142). Men disse 5 Dage skulde være en tilfældig Overensstemmelse?

⁷⁾ Fester for at faa Regn holdes endnu i Kalifornien f. Ex. hos Nishinam-Indianerne. Powers fortæller derom:

„The Indians immediately south of the Bear River observe the following fixed dances. The most important is the first-grass dance, which is held in autumn or winter, after the rains have fully set in and started the grass. None but a resident of California can appreciate the joyfulness of the feeling, which give rise to this festival, when after a long weary summer of drought, the first cool rain commences trickling down on the

¹⁾ The History of Mexico by Abbé Francesco Clavigero. Translated by Charles Cullen. London, 1787.

²⁾ Rig Veda Americanus. Sacred Songs of the Ancient Mexicans, with a Gloss in Nahuatl. Edited by Daniel G. Brinton. — Library of Aboriginal American Literature Nr. VIII. Philadelphia, 1890.

³⁾ Byen Mexiko's gamle Navn.

⁴⁾ *Ayauh* — Taage; *calli* — Hus. (Brinton: Rig Veda Americanus S. 70).

Man kan ved Udtalen af det mexikanske Ord *ayauh*, det grønlandske Ord *asiak* og det mayaske Ord *chac* bringe en Lighed tilstede i Lyden, som det synes mig næppe kan være tilfældig, især naar man erindrer, at disse Ord synes at have en *omtrentlig overensstemmende Betydning*, kun at Angmagsalikerne have omdannet Begrebet efter deres Tankegang og derved fuldstændig have personificeret det.

Skjønt Overensstemmelsen i enkelte Ord af to forskellige Sprog jo kan være fuldstændig tilfældig, vil jeg dog, efter at vi have set, at Regngudens Navn synes at være ens hos Eskimoerne og Mayaerne, som Kuriosum nævne et Par andre af de almindeligste Ord, som ere overensstemmende i disse Sprog, og tillige skal jeg nævne de tilsvarende kaliforniske Ord, naar de findes overensstemmende.

	Eskimo ¹⁾	California ²⁾ (Shasta, Mutsun m. m.)	Maya ³⁾
Menneske	inuk, inik, inuke, yoke.		inik, uinik, vui- nik, vinak.
Fader....	atāta, ate.	tath, tata, atata.	ta, tat, tatā.
Moder...	anāna, anivia, naga.	anan, anni, inana, ananam.	na, nan, nun.
Hund....	kūkiak, koo- neak.	kiya, chookoo.	chian, chia, ch'i, tz'i.

parched plains and the naked foot-hills, and they clothe themselves again with a soft pale green. Assembled in the dance-house together, both men and women, the men dance with such extraordinary enthusiasm and persistence that they sometimes fall exhausted and lie in a trance for hours." [Tribes of California, by Stephen Powers. — Contributions to North American Ethnology, Vol. III. Washington, 1877. S. 324.]

Ogsaa om Yokut-Indianerne fortæller Powers (S. 373), at deres Troldmænd eller Regnlavere bringe Regn til den tørre Jord.

¹⁾ Rink: The Eskimo Tribes.

Den østgrønlandske Dialekt, af H. Rink. — Den østgrønlandske Expedition, udført i Aarene 1883—85, II. Del. Kjøbenhavn, 1888. [Meddelelser om Grønland X.]

Narrative of a Voyage to the Pacific and Beering's Strait. H. M. S. Blossom. Captain F. W. Beechey. London, 1831.

English-Eskimo and Eskimo-English Vocabularies, compiled by Roger Wells and John W. Kelly. — Bureau of Education, Circular of Information Nr. 2. Washington, 1890.

²⁾ Powers: Tribes of California.

Bancroft: Native Races.

³⁾ Stoll: Indianerstämme von Guatemala.

— : Zur Ethnographie des Republic Guatemala.

— : Sprache der Ixil-Indianer.

— : Maya-Sprachen der Pokom.

Brinton: Maya Chronicles S. 11, 276,

Det kan endvidere nævnes, at „Fader“ og „Moder“ hedde i Darien henholdsvis *tautah* og *naunah*¹⁾. Det er en bekjendt Sag, at de amerikanske Sprog have meget tilfælles med de Ural-Altaiske Sprog, hvor man ligeledes gjenkjender de to omtalte Ord i *ata* og *ana*, *aniya*²⁾. Ogsaa paa Ny-Guinea og paa Bismarck-Archiipellet gjenkjendes de nævnte Ord i *taman* og *an*, *nan*, *nana*³⁾.

Et Exempel paa formentlig Overensstemmelse i Betydning af Ord kan ogsaa nævnes.

I den vestlige Del af Guatemala ligger Territoriet Quiché, der grænser til det store Ocean og beboes af et Folk, der taler et Maya-Sprog. Det gamle Rige i Quiché var engang det mægtigste i Guatemala, og Beboerne havde ved Spaniernes Ankomst en forholdsvis høj Civilisation⁴⁾.

Quichua'erne i Peru var den mest civiliserede Stamme i Syd-Amerika⁵⁾.

Ifølge Brinton betyder Ordet for Retningen „Nord“ i Quiché, paa Vestkysten af Central-Amerika, og i Quichua, paa Vestkysten af Syd-Amerika, „tilhøjre“ (*to the right hand*), og „Syd“ — „tilvenstre“ (*to the left hand*)⁶⁾.

I Grønland betyder „ava“ — „den Side, man har tilhøjre, naar man staaer vendt mod den aabne Sø“, derfor paa Vestkysten „Nord“, medens „kava“ betyder „den Side, man har tilvenstre, naar man staaer vendt mod den aabne Sø“, derfor paa Vestkysten „Syd“⁷⁾.

Det synes mig meget sandsynligt, at de *mayaske* og *peruanske* Ord for „Nord“ og „Syd“ oprindeligt have haft en lignende Betydning som de grønlandske Ord „ava“ og „kava“.

I Mexiko og Central-Amerika sattes Frøen i Forbindelse med Regnguderne. Den er nemlig Symbolet

¹⁾ Bancroft: Native Races.

²⁾ On the language of the Dakota or Sioux Indians, by F. L. O. Røhrig. — Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution 1871. Washington, 1873. S. 438.

³⁾ Untersuchungen über 24 Sprachen aus dem Schutzgebiet der Neuguinea-Compagnie. Von Hugo Zöller. — Dr. A. Petermann's Mittheilungen aus Justus Perthes' Geographischen Anstalt, Band 36. Gotha, 1890.

⁴⁾ Stoll: Ethnographie Guatemala S. 111.

⁵⁾ The Myths of the New World. A treatise on the Symbolism and Mythology of the Red Race of America by Daniel G. Brinton. New York, 1868. S. 55.

⁶⁾ Samme S. 93.

⁷⁾ Den grønlandske Ordbog, omarbejdet af Sam. Kleinschmidt. Kjøbenhavn, 1871. S. 59 og 137.

paa rigeligt Vand, altsaa paa Frugtbarhed¹⁾. Man finder derfor ofte Frøen afbildet saa vel i Ler, som i Sten og Metal²⁾.

Brinton skriver i „Myths of the New World“ Side 171:

„The Aztecs adored the goddess of water under the figure of a frog carved from a single emerald; or of human form, but holding in her hand the leaf of a water lily ornamented with frogs.“ — — — — —
„The earth was at first arid and sterile, but he (the father of mankind, and special guardian of the *Iroquois*) destroyed the gigantic frog which had swallowed all the waters, and guided the torrents into smooth streams and lakes.“

Frøerne blive endnu ærede af Matoalerne i Kalifornien (mellem 40 og 41° N. Br.); det falder dem derfor aldrig ind at dræbe eller beskadige disse hellige Dyr³⁾. Hos Haidah-Indianerne paa Dronning Charlottes Øer i Britisk Kolumbien er Frøen et almindeligt Tatoveringsmærke samt findes udskaaren paa deres mægtige Husvaabenstolper⁴⁾.

¹⁾ Paa et Kaart over Byen Mexiko med Omegn, der er tegnet af Alonzo de Santa Cruz omtrent 1555, ses en Frø ved Udspringet af et Vandløb. [Något om det forna och nuvarande Mexico med anledning af en gammal karta öfver staden och dess omgifningar. Af E. W. Dahlgren. — Ymer. Nionde årgången. Stockholm, 1889, Kaart 1, og Nordenskiöld's Facsimile-Atlas S. 109].

²⁾ Ifølge „Holmes: Ancient Art of Chiriqui“ findes Frøer i Chiriqui, saa vel støbte i Metal (S. 47) som dannede Ornament i Relief paa Vaser af Terracotta, snart som Hanke (S. 65), snart som Ben (S. 77) og snart kun til Pryd (S. 96 & 110). [Ancient art of the Province of Chiriqui, Colombia. By William H. Holmes. — Sixth Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution 1884—85. By J. W. Powell. Washington, 1888.]

Hos „Bancroft: Native Races IV“ ses en Frø udhugget i Sten fra Costa Rica (S. 20), og Frø som Ornament paa Vaser fra Zunierne (S. 646).

I „Lüders: Goldfund in Chiriqui“ ses Afbildninger af Frøer støbte af Guld. [Der grosse Goldfund in Chiriqui im Jahre 1859, von C. W. Lüders. — Jahrbuch der Hamburgischen Wissenschaftlichen Anstalten VI. Hamburg, 1889.]

Ogsaa i Syd-Amerika er Frøen et almindeligt Ornament. I „Museum für Völkerkunde“ i Berlin findes store Mængder af Frøer i Blik og Sten fra Kolumbia og Peru. [Veröffentlichungen aus dem königlichen Museum für Völkerkunde. Von A. Bastian. Berlin, 1889.]

³⁾ Powers: Tribes of California S. 111.

⁴⁾ The Haidah Indians of Queen Charlottes Islands, British Columbia. By James G. Swan. — Smithsonian Contributions to Knowledge Nr. 267. Washington, 1874. Pl. I, V, VII.

Dall omtaler Frøens mythiske Betydning i „Masks, Labrets etc.“ Side 111—113 saaledes:

„The carvings on the rattles of the Tlinkit, especially those of the southern part of the Archipelago, are matters belonging particularly to the shaman or medicine man, and characteristic of his profession. Among these very generally, if not invariably, the rattle is composed of the figure of a bird, from which, near the head of the bird, or carved upon the back of the bird's head is represented a human face with the tongue protruding.

This tongue is bent downwards and usually meets the mouth of a frog or an otter, the tongue of either appearing continuous with that of the human face. In case it is a frog, it usually appears impaled upon the tongue of a kingfisher, whose head and variegated plumage are represented near the handle in a conventional way. It is asserted that this represents the *medicine man absorbing from the frog, which has been brought to him by the kingfisher, either poison or the power of producing evil effects on other people.* — — — — —

This remarkable form of carving, namely, that representing a figure with the tongue out, and communicating with a frog, otter, bird, snake or fish, is one of the most characteristic features of the carvings of the people who live between Oregon and Prince William Sound. The same thing is found to a certain extent in Mexico. — — — — —
from our knowledge of the Tlinkit myths, we are justified in considering that the touch of the tongue, as in the case of the otter, frog and kingfisher, symbolized to them the transmission of spiritual qualities or powers.“

I *Fauna groenlandica* har Otto Fabricius optaget *Rana temporaria*, men kun efter Beretninger af Grønlænderne¹⁾, som under Navn af *Piglerpok* (*pigdlerpok*-hopper²⁾) omtale et Dyr, der skal findes paa græsbevoxede Steder i den sydlige Del af Grønland, og i hvilket Fabricius mente at erkjende den ovennævnte Frø. Der er imidlertid aldrig kommet noget Bevis paa en Frøes Forekomst for Dagen, og det synes heller ikke rimeligt, at en saadan skulde findes dér.

En Mand ved *Angmagsalik*, der var *Angekok* og *Ilisitsok* fortalte, at han som *Tartok* (?: Hjælpeaand) havde et Dyr „der gøede som en Ræv, opholdt sig i en udtørret Sø og var saa stor som en Haand³⁾.“ Atter her synes man altsaa at træffe Forestillingen om Frøen, skønt den ikke findes i Landet. Den Rolle, den her spiller, synes at være, ligesom i Vest-Amerika,

¹⁾ Fortegnelse over Grønlands Pattedyr, Fugle og Fiske, af J. Reinhardt. — Grønland geografisk og statistisk beskrevet af H. Rink. Bind 2. Kjøbenhavn, 1857. S. 20.

²⁾ Kleinschmidt: Grønlandsk Ordbog S. 294.

³⁾ Sagn fra Angmagsalik S. 328. Den samme Angekok havde som Hovedaand „en i Havet levende Vingesnegl, som var saa stor som et Menneske og kaldtes *Arrusak*.“ Som bekendt, var Havsneglen i det gamle Mexiko Symbol for Fødselen fra Moderens Liv.

at forlene Aandebesværgere eller Hexemestre med hemmelighedsfuld Magt. Man fristes derfor til at antage, at det er Central-Amerikas hellige Dyr, som endnu her haves i Erindringen.

Af andre mythiske Dyr, der omtales af Angmagsalikerne, skal jeg her kun nævne et Dyr, om hvilket de fortalte, at det lignede en Ræv, men havde en rødagtig Farve og kunde flyve¹⁾. Det synes mig, at der er megen Sandsynlighed for, at der ved det nævnte Dyr henpeges paa det Dyr, som *Clavigero* i „History of Mexico I“ Side 38 omtaler saaledes:

„Quimickpatlan, or flying rat of the Mexicans. We call it rat, because it resembles it in the head, though it is much larger; and „flying,“ because in its natural state the skin of its sides is loose and wrinkled, which it distends and expands together with its feet like wings when it makes any considerable leap from tree to tree.“

Efter Beskrivelsen synes altsaa dette Dyr ligesom Angmagsalik'ernes mythiske Dyr at være et Egern.

Det er ovenfor nævnt, at de Afdødes Sjæle efter den gamle aztekiske Tro bo i *Tlalocan*.

Sahagun skriver i „Histoire de la Nouvelle-Espagne“²⁾ S. 225:

„L'autre endroit où l'on disait que devaient se rendre les âmes des défunts, c'était le paradis terrestre appelé *Tlalocan*, dans lequel, prétendait-on, on avait en abondance des réjouissances et des rafraichissements, sans tourments d'aucune espèce. — — — — — D'après ce qu'on disait, dans le paradis terrestre nommé *Tlalocan* il y avait toujours de la verdure avec un été perpétuel.“

I en Hymne for *Thaloc* hedder det ifølge *Brinton* i „Rig Veda Americanus“ S. 24: „In *Tlalocan*, in the verdant house, they play at ball, the cast the reeds.“

I en anden Hymne i samme Værk S. 54 staaer:

„He plays at ball, he plays at ball, the servant of marvellous skill; he plays at ball, the precious servant; look at him; even the ruler of the nobles follows him to the house.“

„I en Anmærkning hertil (S. 55) skriver *Brinton*: „The house of the ball player is the tomb.“

Det er ikke saa besynderligt, at Aztekerne tænkte sig, at de Døde spillede Bold i Landet hinsides Graven, thi *Clavigero* skriver i „History of Mexico I,“ Side 403 saaledes:

„Amongst the private games of the Mexicans, the most common and most esteemed was one resembling football.

¹⁾ Angmagsalik'erne S. 53.

²⁾ Histoire Générale des Choses de la Nouvelle-Espagne par le P. Bernardino de Sahagun. Traduite et annotée par D. Jourdanet et Remi Siméon. Paris, 1880.

The place where they played at it, which they called *Tlachco*, was a plain square space of ground, enclosed within four walls. They were crowned all round with battlements, and on the lower wall stood two idols, which they placed there at midnight with different superstitious ceremonies, and before they ever played in it the place was blessed by the priests, with other forms of the same nature.

It is probable, that there were varieties of the same game. The idols placed upon the walls were those of the gods of game — — — — — The ball was made of ute, or elastic gum, three or four inches in diameter, which, although heavier, rebounds more than those made of air. They played in parties, two against two, or three against three. — — — — — The player who made the ball reach the opposite wall, or made it rebound from it, gained a point. Poor people played for ears of maize, or if they had nothing else they played for the prize of their liberty; others staked a certain number of dresses of cotton; and rich persons played for articles of gold, precious feathers, and jewels. — — — — —

This game was in high estimation with the Mexicans, and the other nations of that kingdom, and much practised, as is to be concluded from the surprising number of balls which the cities of *Tochtepec*, *Otatitlan*, and other places, paid in tribute to the crown of Mexico, the number of which, as we have already mentioned, was not less than sixteen thousand. The kings themselves played and challenged each other in this game; as *Montezuma II* did *Nezahualpilli*. At present it is not in use among the nations of the Mexican empire“ — — —

Selv om det her Skrevne indeholder Overdrivelser, er det dog indlysende, at Boldspillet indtog en fremragende Plads i Mexiko; hvorfor det ogsaa er let forstaaeligt, at man havde den Tro, at de Dødes Sjæle spillede Bold i *Tlalocan*.

Boldspil omtales flere Gange i Aztekernes Myther¹⁾ og er, som bekjendt, en yndet Adspredelse for Indianerne i den vestlige Del af Nord-Amerika. *Powers* fortæller saaledes om Boldspil hos den kaliforniske Stamme *Pomo* i „Tribes of California“ Side 151:

„The game is played in the following manner: They first separate themselves into two equal parties — — —, and establish two parallel base-lines a certain number of paces apart, with a starting-line between, equidistant from both. Two champions, one of each party, stand on opposite sides of the starting-point with their rackets, a squaw tosses the ball into the air, and as it descends the two champions strike at it, and one or the other gets the advantage, hurling it toward his antagonists base-line. Then there ensues a universal rush — — — — — each party striving to propel the ball across the enemy's base-line. — — — — — One party must drive the ball a certain number of times over the other's base-line before the game is concluded — — —“

¹⁾ Bancroft: Native Races III S. 240 og 254.

Dette er den almindeligste Maade, hvorpaa Indianerne spille Bold; men selvfølgelig er der Variationer i Spillemaaden. Jeg skal her kun henvise til Powers Omtale af Boldspil hos den kaliforniske Stamme Nishinam¹⁾ samt Dorsey's Omtale af det hos Omaha-Stammerne²⁾.

Boldspil er ogsaa meget almindeligt saa vel hos Central-Eskimoerne³⁾ som hos Grønlænderne, der spille det paa en meget lignende Maade som Indianerne.

Hans Egede skriver følgende derom i „Grønlands Perustration“⁴⁾ Side 93:

„At spille Bold er deres jævnlige Leg, besynderlig i Maaneskin og haver 2 Maader at spille paa: Naar de have delt sig i 2de Partier, saa kaster den ene Bolden til den anden, som er af hans eget Parti. De af det andet Parti skal stræbe efter at faa Bolden fra dem, og dette gaaer saaledes vekselsvis iblandt dem. Den anden Maade at spille Bold paa er: At de sætte 2de Maal 3 à 400 Skridt fra hinanden; hvor de da dele sig ligesom tilforn, udi 2de Dele: men samles eller møde midt imellem disse Maal, hvor de da kaste Bolden ned, og spænde den med Foden hver til sit Maal. Den, som nu er raskest til Bens og kan faa Bolden for sig, han kommer snarest til Maalet og har vundet. Saaledes, siger de, er det og, at de Dødes Sjæle spille Bold paa Himmelen med et Hvalros Hoved, naar Vejrløset lader sig til Syne, hvilket de holde for at være de Afdødes Sjæle.“

Kjøbmand Dalager fortæller, at Grønlænderne mene, at Sjælen efter Døden „strax føres til den fuldkomne Herlighed, hvor den endog samme Aften kan akkompagnere andre afdøde godt Folk med, at spille Bold i Himlen, hvilket de mene er det Samme, som vi kalde Aurora Borealis, eller Nordlyset“⁵⁾.

Cranz fortæller, at Vestgrønlænderne havde den Forestilling, at Sjælene af de Afdøde, enten kom til det lyksalige Sted under Havet eller til Oververdenen, nemlig til det lyksalige Sted i den øverste Himmel over Regnbuen — — —

„— — — und die Fahrt dahin ist so leicht und hurtig, dass die Seele noch denselben Abend bey dem Mond, der ein Grönländer gewesen, in seinem Hause ausruhen und

mit den übrigen Seelen Ball spielen und tanzen kan; denn dafür halten sie den Nordschein“¹⁾.

Mange, der senere have skrevet om Grønlænderne, omtale ligeledes Folkets Tro paa, at Nordlysene ere de Afdødes Sjæle, der spille Bold i Himlen. Nordlysene kaldes ogsaa: *arssarnerit* — *Boldspillerne* (*arssar-pok* — spiller Bold)²⁾.

Ved *Angmagsalik* fortalte man mig, at Børn, der ombringes, og dødfødte Børn „komme til Himlen, hvor de forårsage Nordlys. Børnene tage hverandre i Hænderne og danse rundt i Slyngniuger og Svingninger. Snart sno de sig i Spiralform op omkring den ene Fløj, snart aabner Spiralen sig igjen. De spille Bold med deres Efterbyrd, og, naar de se forældreløse Børn, løbe de hen imod dem og kaste dem omkuld. De ledsage Legen med en hvislende, pibende Lyd.“ Den indfødte Fortæller ledsagede denne Beskrivelse med livlige Bevægelser, hvorved han fuldstændig illustrerede Nordlysene som Børnenes Leg. Boldspillet ser man paa Himlen, naar enkelte Nordlysstraaler fra Baandene skyde op imod Zenith med stor Hastighed³⁾.

Man ser altsaa, at baade Aztekerne og Grønlænderne tænke sig, at Sjælene efter Døden spille Bold.

Jeg skal endelig kun henlede Opmærksomheden paa Fortsættelsen af det ovennævnte Citat af Cranz i „Historie von Grønland I“ S. 260, der lyder saaledes:

„Daselbst stehen die Seelen in Zelten um einen grossen See herum, in welchem die Menge Fische und Vögel sind. Wenn dieser See überläuft, so regnet es auf der Erde. Solten aber einmal die Dämme durchbrechen, so gäbe es eine allgemeine Sündfluth.“

Egede skriver i „Grønlands Perustration“ S. 124 derom: „... men Regnen siger de, kommer fra en Dæmning oven i Himlen; naar den løber over, da falder det ned paa Jorden.“

Disse Forhold ere saa lidt grønlandske, at man med Bestemthed maa antage, at denne mythologiske Forestilling er opstaaet et andet Sted, og det ligger da, i Forbindelse med hvad her er nævnt om Regnguden og om Sjælenes Boldspil, nær at antage, at den er opstaaet i Mexiko-Dalen, hvor store Oversvømmelser fra de højere liggende Søer ikke høre til Sjældenhederne, og hvor Regn er ensbetydende med frugtbartgjørende Vand.

¹⁾ David Cranz: Historie von Grønland etc. insbesondere die Geschichte der dortigen Mission etc. Barby, 1765. I. S. 259.

²⁾ Kleinschmidt: Grønlandsk Ordbog S. 42.

³⁾ Angmagsalikerne S. 113.

¹⁾ Powers: Tribes of California S. 331.

²⁾ Omaha Sociology. By Rev. J. Owen Dorsey. — Third Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution 1881—82. By J. W. Powell. Washington, 1884. S. 336, 338.

³⁾ Boas: Central Eskimo S. 570.

⁴⁾ Det gamle Grønlands nye Perustration eller Naturel-Historie m. m. af Hans Egede. Kjøbenhavn, 1741.

⁵⁾ Grønlandske Relationer: Indeholdende Grønlændernes Liv og Levnet, deres Skikke og Vedtægter, samt Temperament og Superstitioner m. m. af Lars Dalager. Kjøbenhavn, 1852.

Angmagsalik'erne begrave i Almindelighed deres Døde ved at kaste dem i Havet eller ved at lægge dem paa Strandbredden ved Lavvande, for at de kunne skylles bort ved Højvande. Dersom Havet er tillagt med Is, hugges et Hul i denne, hvorigjennem Liget stikkes ned. Man kan ofte lang Tid efter aldeles tydelig se Liget ligge i Vandet tæt ud for Huset¹⁾. At denne Begravelsesmaade, at kaste Ligene i Havet, tidligere har været benyttet af andre Eskimoer, ses af en gammel Sang over Sedna-Sagnet, som Dr. Boas har hjembragt fra Central-Eskimoerne, og hvis Slutning i Oversættelse lyder saaledes:

„He killed her. On the shore her father lifted her. A quilt he took. On the beach he laid her down. With a dog skin she was covered. The flood-tide took her²⁾.“

Liget blev altsaa her begravet aldeles som det gjøres den Dag i Dag ved Angmagsalik, nemlig ved at lægge det paa Strandbredden for at Højvande kunde skylle det bort³⁾.

I Dr. Brinton's Omtale af, hvorledes de amerikanske Indianere frigjorde sig for deres Afdøde, nævner han først:

„A Tupi tribe⁴⁾ used to hurry the body at once to the nearest water, and toss it in . . .“⁵⁾

Dr. Yarrow skriver i „Mortuary Customs“ Side 180 om „Aquatic burial“:

„As a confirmed rite or ceremony this mode of disposing of the dead has never been followed by any of our North American Indians, although occasionally the dead have been disposed of by sinking in springs or water-courses, by throwing into the sea, or by setting afloat in canoes. Among the nations of antiquity the practice was not uncommon, for we are informed that the Ichthyophagi, or fish-eaters, mentioned by Ptolemy, living in a region bordering on the Persian Gulf, invariably committed their dead to the sea, thus repaying the obligations they had

incurred to its inhabitants. The Lotophagians did the same, and the Hyperboreans, with a commendable degree of forethought for the survivors; when ill or about to die, threw themselves into the sea¹⁾. — — — — The Itzas of Guatemala, living on the islands of Lake Peten; according to Bancroft, are said to have thrown their dead into the lake for want of room. The Indians of Nootka Sound and the Chinooks were in the habit of thus getting rid of their dead slaves, and, according to Timberlake, the Cherokees of Tennessee seldom bury the dead, but throw them into the river.“

Senere i samme Afhandling fortælles, at Gosh-Utes Indianerne ved Store Salt Sø have for Skik at begrave deres Døde i Vandløb, og at Kaptajn Simpson paa sin Rejse i den Egn omtrent 1859 skriver — —

„ — — that, arriving at a spring one evening, they were obliged to dig out the skeleton of an Indian from the mud at the bottom before using the water.“

I Powell's Beretning i „Fifth Annual Report“ om Cushing's Undersøgelse hos Zunierne, siger han²⁾:

„ — — — — „when the present methods of terraced communal architecture began to prevail, water sepulture came into vogue. According to Zuni tradition, this was performed by cremating the bodies and carrying the remains to sacred springs, or lagunes, into which they were cast.“

I Beretningen i „Sixth Annual Report“ om Dr. Yarrow's Undersøgelser i Utah Territoriet, findes følgende³⁾:

„At Deep creek an explanation of the curious form of water burial was gained from a chief of the Gosiats, to the effect that the bodies of the turbulent and disorderly men of the tribe were thus disposed of to prevent the spirits of these objectionable persons from joining the rest of the tribe after death. Their bodies were sunk in springs and marshy places and kept down by sticks and stones, so that their spirits could never get out.“

Dette maa være tilstrækkeligt for at vise, at det dog mulig ikke har været saa sjældent, at ikke alene andre uciviliserede Folkeslag, men ogsaa de nordamerikanske Indianere i gamle Dage have benyttet Begravelse i Vand. Ligene synes at være blevne kastede i Ind-

¹⁾ Angmagsalikerne S. 106.

²⁾ Eskimo Tales and Songs, by H. Rink & F. Boas. Journal of American Folk-Lore. S. 128.

³⁾ Mulig har den samme Skik af og til været brugt her i Norden, thi i „Færøernes Oldtidshistorie“ (ved Niels Winther, Kjøbenhavn, 1875) fortælles, at Aude hin Grundriye paa Færøerne befalede for hun døde, at man skulde begrave hende paa et Sted, „som ved Flodtid overskyldes af Havet.“ (S. 84 & 531).

⁴⁾ I Sydamerika.

⁵⁾ Brinton: Myths of the New World. S. 238.

⁶⁾ A further Contribution to the Study of the Mortuary Customs of the North American Indians. By Dr. H. C. Yarrow. — First Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution 1879—80. By J. W. Powell. Washington, 1881.

¹⁾ Naar Folk ved Angmagsaglik blive alvorlig syge, og der ikke er nogen Hjælp eller Udsigt til, at de kunne komme sig, blive de kjede af at leve og gjøre da ofte selv Ende paa deres Lidelser ved at kaste sig i Havet. Ofte er Aarsagen dertil, at deres Nærmeste lade dem vide, at „de jo ikke have noget at leve for.“

²⁾ Fifth Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution 1883—84. By J. W. Powell. Washington, 1887. S. XXVII.

³⁾ Sixth Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution 1884—85. By J. W. Powell. Washington, 1888. S. XLI.

søer eller Vandløb, og, ifølge det sidstnævnte Citat, holdtes de nede ved Bunden, for at Sjælene ikke skulde kunne komme op og forstyrre de Efterlevende. Jeg skal i Forbindelse hermed gengive et Brudstykke af et af de almindeligste Sagn ved *Angmagsalik*, hvori der omtales en Indsø, der var opfyldt med Lig, og hvori der kastedes en Fjende, som holdtes nede i Vandet, ved at Vennernes Lig kastedes oven paa.

„ — — Da Amulettens kom Kaluluk til Hjælp, trykkede han Manden til Jorden bag fra og skæbte ham hen til en stor, sort Dam i Nærheden, i hvilken han kastede ham ud. Manden krøb op af Dammen, men Kaluluk stak ham ihjel med Fuglepilen. Da Kaluluk stak med Fuglepilen i Vandet, mærkede han, at der var noget blødt dernede. Han hagede det til sig og saa, at det var et dødt Menneske. Han trak det ene Lig op efter det andet og gjenkjendte i dem sine forsvundne Husfæller og Naboer. Manden kastede han nu igjen ud i Dammen og alle Ligene oven paa¹⁾.“

Jeg skal endelig omtale et lille Træk, som tyder paa, at Grønlandernes Opfattelse af Begravelse i Vand stemmer overens med den, der er omtalt fra Indianerne i Utah, nemlig, at Ligene kastes i Vandet for at forhindre, at de Afdødes Sjæle forurolige de Efterlevende.

Da vi kom op til Angmagsalik, forsynede vi os med Træværk fra en gammel Hustomt, hvor Beboerne et Par Aar tidligere vare sultede ihjel. Ligene vare ikke begravede (nemlig ikke kastede i Vandet), men Skeletterne laa endnu baade indeni og udenfor Huset.

Kort Tid efter bleve mine kristne, grønlandske Ledsagere meget forskrækkede for et formentligt Spøgelse, og vare ikke til at stille tilfreds, men fordrede, at alt Træet, vi havde taget fra den omtalte Hustomt, skulde kastes i Vandet. Da jeg modsatte mig dette, forsikrede de, at vi ikke maatte bruge en Stump af det. De forklarede mig, at da de Ihjelsultede ikke vare begravede, forlod deres Sjæle ikke Huset eller dets Bestanddele, og var derfor endnu i Træværket. De vare overbeviste om, at disse Folks Spøgelser vilde vedblive at huserne hos os, saalænge vi vare i Besiddelse af Træværket fra deres Hus.

Af det sidstnævnte Brudstykke af et Sagn fra Angmagsalik ser man, at Fuglepilen benyttedes til at dræbe et Menneske med. Grønlanderne kaste, som bekendt, altid Fuglepilen, ligesom Harpun, Lændser og Blærepil ved Hjælp af *Kastetræ*.

¹⁾ Sagn fra Angmagsalik S. 249.

Thomas fortæller i „Manuscript Troano,“ at det synes, som om Mayaerne kastede deres eneste Krigsvaaben, nemlig *Kastespydet*¹⁾, med et lignende Kastetræ, thi han skriver, at det blev kastet ved Hjælp af en Slags Hage og styret med et Stykke Træ med et Hak i Enden.

Bancroft skriver i „Native Races III“ Side 720:

„The people of Yucatan — — — were especially skillful at throwing a kind of arrow or dart by means of a piece of wood three fingers thick, pierced with a hole at one third its length:“ — —

I de forskellige Ethnographiske Museer findes adskillige *Kastetræer* fra *Mexiko* og *Central-Amerika*. Undersøgelserne af Kastetræer hos amerikanske Folk have godtgjort, at medens de endnu den Dag i Dag almindelig bruges af Eskimoerne, have de i hvert Tilfælde i den historiske Tid havt meget ringe Udbredelse hos Indianerne. De manglede næsten ganske hos Stammerne i Nord-Amerika, men bleve brugte i nogle Egne af Mexiko, Central-Amerika og Kolumbien, og findes sporadisk i Syd-Amerika²⁾.

Aztekerne brugte dog sikkert oftere *Kastespydet* til Jagt end til Krigsvaaben. Jeg skal her kun henviser til det nedenunder nærmere omtalte Kaart over Byen Mexiko med Omegn af Alonzo de Santa Cruz, paa hvilket man ser en Mand i sin Kano klar til at kaste et Spyd efter en Fugl³⁾. Bancroft fortæller endog, at Itza'erne og sandsynligvis ogsaa andre Maya-Stammer benyttede Harpuner⁴⁾. Da det vil have Interesse at se, hvilke Fangstredskaber Aztekerne i det

¹⁾ Blandt de nordamerikanske Indianeres oprindelige Vaaben bør vel Køllen nævnes som et af de vigtigste. Saavidt mig bekendt, benyttes Køllen ikke af Eskimoerne og er ukjendt som Vaaben i Grønland. I et Sagn fra Angmagsalik fortælles, at en Mand slog alle Fremmede ihjel, der kom paa Besøg i det Hus, han boede. „Han dræbte dem med en *Kolle*, der var betrukket med Hvalrosskind og hvori var indsat Bjørnetænder.“ (Sagn fra Angmagsalik S. 258).

²⁾ Ueber Südamerikanische Wurffölzer im Kopenhagener Museum, von Kristian Bahnson. — Internationales Archiv für Ethnographie Band II. Leiden. 1889.

³⁾ Togrenede Kastespyd, der ere forsynede med en Harpun paa Enden af hver Gren, anvendes endnu til Laxefangst i Kalifornien (Powers: Tribes of California S. 49 & 234) og i Washington Territoriet (Indians of the Quinalt Agency, Washington Territory, by C. Willoughby. — Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution 1886, Part I. Washington, 1889. S. 271, Fig. 4).

Aldeles lignende Laxeharpuner benyttes ogsaa ved Angmagsalik (Angmagsalikerne S. 81 & Tav. XV, Fig. a, b.)

⁴⁾ Bancroft: Native Races III, S. 721.

Hele taget havde, skal jeg her kortelig berøre deres Fiske- og Fuglefangst.

Aztekerne syntes at have to Guddomme for Fiskefangsten, nemlig *Amimittl*, „the water-arrow“ eller „fish-spear,“ og *Opochtli*, „the god of net makers and fishers with nets¹⁾“. Da *Opochtli* imidlertid ogsaa nævnes som den, der har opfundet Fiskespydet, er det ikke umuligt, at Forskjellen imellem de to Guddomme kun ligger i Navnet. *Sahagun* skriver nemlig om *Opochtli* i „*Histoire de la Nouvelle Espagne*“ Side 36:

„On lui attribuait l'invention des filets de pêche et d'un instrument à tuer des poissons, qu'on appelait „*minacachatl*,“ lequel est semblable à une fouine n'ayant que trois branches, à la manière d'un trident. Il servait aussi à chasser des oiseaux. Il avait inventé également des lacets destinés à prendre les oiseaux, et les rames à naviguer.“

Clavigero skriver om samme Gud i „*History of Mexico I*“ Side 256:

„— — — — *Opochtli*, the god of fishing. He was believed to be the inventor of nets and other implements of fishing, whence he was particularly revered by fishermen, as their protector.“

Mellem de Ting, som Cortez sendte fra Mexiko til Kong Karl V i Juli 1519, nævnes:

„Four tridents, adorned with feathers of various colours with pearl points tied with gold thread²⁾.“

De tre Redskaber, der altsaa her ere omtalte, ere: *Fiskenet*, *tregrenet Fork* og *Fuglesnare*. Rigtignok nævner *Clavigero* flere Redskaber og derimellem Fiskekrog, thi han skriver et andet Sted:

„The instruments which they most commonly made use of in fishing were nets, but they also employed hooks, harpoons, and weirs³⁾.“

Da *Clavigero* imidlertid har skrevet dette halvtredie Hundrede Aar, efter at *Sahagun* kom til Mexiko, tør man næppe tillægge hans Udtalelser Værd, naar de staa i Modstrid med *Sahagun*, der kom til Mexiko faa Aar efter Erobringen, idet Fiskekrogen jo kan være indført senere.

Naar vi ville se, hvilke Afbildninger der findes af Redskaber til Fiske- og Fuglefangst hos Aztekerne, da træffe vi først, i *Mendoza Codez*, blandt en Række Afbildninger udførte af Indfødte kort Tid efter Erobringen, paa to, der forestille Figurer med *Fiskeuser* i Haanden, hvoraf den ene staaer i en Kano og lige har

fanget Fisk med et saadant Redskab⁴⁾. Da dette er den eneste fiskende Figur, der gjengives, forekommer det mig rimeligt at antage, at dette Redskab er aftegnet, fordi det var det almindeligste, og derfor muligvis er det samme som det, saa vel *Sahagun* som *Clavigero* nævner som det vigtigste, nemlig: Fiskenet.

Paa *Alonso de Santa Cruz* Kaart over Byen Mexiko og Omegn⁵⁾, der er tegnet omtrent 1555, ses to Figurer, forsynede med lignende *Fiskeuser* som de, der findes paa Tegningerne i *Mendoza Codez*. Paa Vestkysten af Grønland brugte de Indfødte ved Evropaernes Ankomst „*Kætschere*“ eller *Fiskeuser*, der vare knyttede af Sener, og hvormed de øste Angmagsæterne op af Vandet⁶⁾. Ved *Angmagsalik* bruges *Fiskeuser* af cylindrisk Form, forfærdigede af Træpinde og Kobberremme, til samme Brug⁷⁾.

Paa det nævnte Kaart ses endvidere tre Mænd, der fange fra Kano med *tregrenet Fork* og én Mand, der paa Landjorden gaaer med et lignende Redskab. Disse tregrenede Forke synes at være aldeles efter *Sahagun*s Beskrivelse. Paa *Resens* Kaart over Grønland med Omgivelser fra 1605⁸⁾ ses to aldeles lignende tregrenede Forke, af hvilke en Eskimo fra sin Kajak er i Færd med at kaste den ene efter en Fugl, medens den anden allerede er kastet efter en anden Fugl.

Paa *Santa Cruz*' Kaart ses endvidere fem Mænd, som fra Kano fange ved Hjælp af bøjede Stænger. *Dahlgren*⁹⁾ antager disse for Medestænger; jeg skal omtale, hvorfor jeg ikke er af den Mening:

- a) Saavidt bekjendt, har man aldrig fundet Fiskekroge i Mexiko fra før Erobringens Tid, ligesom ogsaa de ældste Beretninger ikke omtale Fangst med Krog, men derimod kun med Net, Trefork eller Snare.
- b) Vandet synes paa *Santa Cruz*' Kaart overalt at være meget lavt; man ser saaledes Planter rage op over Vandfladen, Folk med Øser og Vadefugle gaa i Vandet, samt Pæle til store Fuglenet staa

¹⁾ Antiquities of Mexico comprising Fac-similes of Ancient Mexican Paintings and Hieroglyphics. By Lord Kingsborough. London, 1831. I, Pl. 60 og 61.

²⁾ Ymer 1889, Kaart I, og Nordenskiöld's Facsimile-Atlas S. 109.

³⁾ Egede: Grønlands Perustration S. 60. Cranz: Historie von Grønland I, S. 126.

⁴⁾ Angmagsalikerne S. 82 og Tav. XI.

⁵⁾ Om Østerbygden. Af K. J. V. Steenstrup. 1886. Meddelelser om Grønland IX. Tav. I.

⁶⁾ Ymer 1889 S. 26.

⁴⁾ Brinton: Rig Veda Americanus S. 44.

⁵⁾ Clavigero: History of Mexico I, S. 424.

⁶⁾ Clavigero: History of Mexico I, S. 384.

fast i Bunden, alt i umiddelbar Nærhed af Folkene, der ere forsynede med de omtalte Stænger. Særlig skal jeg henlede Opmærksomheden paa en af de nævnte Figurer, der findes nær ved Kaartets venstre Ramme og er omgivet af Planter eller Siv. Paa saadanne Steder vilde man næppe kunne fange Fisk paa Krog.

- c) Under den ene af de nævnte Stænger synes der paa Overfladen af Vandet at ligge en Fugl.

Jeg antager derfor, at de bøjede Stænger ere de af Sahagun omtalte *Fuglesnarer (lucet)*, der ere indrettede paa samme Maade som de, der endnu bruges ved *Angmagsalik* til Rypefangst. *Snaren* eller *Donen* sidder paa Enden af lange, ganske tynde Stænger, og føres af Jægeren hen over Fuglens Hoved, hvorefter der trækkes til, saa at Løkken tilsnøres¹⁾.

Paa Santa Cruz' Kaart ses for øvrigt en Mand, der med Pusterør sigter paa en Fugl. Dette benyttes efter Clavigeros Beretning af og til²⁾. Bancroft omtaler, at der i Guatemala benyttedes Pusterør³⁾. Endvidere ses tre store Fuglenet, der ere anbragte paa Pæle i Vandet. Saadanne omtales, saa vidt mig bekendt, ikke noget Sted, og det er derfor næppe urimeligt at antage, at de er indførte af Spanierne. Paa samme Kaart ses, at Net anvendtes ogsaa til Fangst paa Landjorden, som det synes, saa vel af Fugle som af Harer, medens man til Jagt paa større Landdyr, formentlig Hjorte, anvendte *Bue* og *Pil*. Paa Kaartet ses fire Personer, der er forsynede med *Bue* og *Pil*. Paa det oven for nævnte Kaart over Grønland med Omgivelser af *Resen*, repræsentere *Bue* og *Pil* Fangeredskaberne paa Landjorden⁴⁾, ligesom ogsaa John Davis skriver:

„Their weapons are all darts, but some of them have bowe and arrowes and slings⁵⁾.“

Jeg har berørt, at jeg ikke antog, at Aztekerne have kjendt *Krogefiskeri* for Forbindelsen med Evroperne. Angmagsalik'erne kjende ikke Fiskeri med Krog⁶⁾. Vi havde mange Fiskekroge med os op til Angmagsalik til at tuskhandle med, men de Indfødte

satte aldeles ingen Pris paa dem. Da vi viste dem Anvendelsen af dem, forbavsedes de rigtignok, men da vi ikke havde Held med os til at fange noget, eller rettere sagt, da Farvandet ikke egnede sig til Krogfiskeri, søgte de ikke at efterligne os. Som bekendt, har man i Vestgrønland fundet flere højest primitive Kroge. Jeg skal her søge at vise, hvorfor jeg mener, at det alligevel kan være Tvivl underkastet, hvorvidt Vestgrønlanderne kjendte Krogfiskeri, forend deres Samkvem med Evroperne.

Efter at Vestgrønlanderne fra ældre Tid havde været i Forbindelse med Nordboerne i Grønland, der, som bekendt, benyttede Krogfiskeri, kom de i Slutningen af det 16. Aarhundrede atter i Forbindelse med Evroperne, og der kom en ret betydelig Byttehandel i Stand især med hollandske Hvalfangere. Hans Egede skriver i Midten af det 18. Aarhundrede om Fiskeri:

„Til at fiske med bruge de Angler eller Kroge af Jærn ogsaa af Ben, (Bryst-Benet af en Alke) i Mangel af rotte Fiskekroge¹⁾.“

Dengang vare altsaa Jærnkroge allerede det Almindeligste. Det forekommer mig ikke usandsynligt, at Grønlanderne, hvis de ikke allerede vare i Besiddelse af Fiskekroge fra deres Berøring med de gamle Nordboer, have optaget Krogfiskeriet fra Hvalfangerne, med hvilke de jo havde været i livlig Forbindelse i et helt Aarhundrede førend Egedes Ankomst til Landet. Dette Fiskeris store Betydning paa Vestkysten af Grønland er strax faldet de Indfødte i Øjnene.

Nogle gamle Kroge af Ben, der ere fundne i Grave, ere forsynede med Modhager af Model som evropeiske Fiskekroge, og ere muligvis Efterligninger af saadanne. Det er dog ikke sikkert, at disse Kroge have været benyttede til at fiske med, thi det er ligesaa rimeligt at antage, at det har været Grønlandernes bekendte Efterlignelseslyst, der har bragt dem til at forfærdige disse Kroge efter en evropeisk Model ligesom en Mand fra Angmagsalik udskar en Sax af Ben efter Model af vore Saxe²⁾. Man ser forøvrigt i „Boas: Central Eskimo“ S. 483, hvorledes en saadan Krog er fastbunden paa Enden af en Stage for at benyttes som Hage.

De fleste gamle Kroge, man har fundet saa vel i Grønland som andensteds i Amerika, ere imidlertid ikke forsynede med Modhage, og have fuldstændig samme Udseende som fem Benkroge, der hjembragtes

¹⁾ Angmagsalik'erne S. 88.

²⁾ Clavigero: History of Mexico I, S. 381.

³⁾ Bancroft: Native Races III, S. 720.

⁴⁾ Steenstrup: Østerbygden Tav. 1.

⁵⁾ The Voyages and Works of John Davis the Navigator, edited by Albert Markham. — Works issued by the Hakluyt Society. London, 1880. S. 20.

Ifølge Clavigero anvendte Aztekerne ogsaa Slynge. (History of Mexico I. S. 367).

⁶⁾ Angmagsalik'erne S. 82.

¹⁾ Egede: Grønlands Perustration S. 59.

²⁾ Angmagsalik'erne S. 147.

fra Angmagsalik¹⁾, ja, de, der opbevares paa det ethnographiske Museum i Kjøbenhavn, ere endog forfærdigede af de tilsvarende Stykker Bækkenben af en Sæl, som de fra Angmagsalik. Disse sidste have ikke været forfærdigede til Fiskekroge, men have været benyttede til at hænge forskellige Ting, f. Ex. Senetraad, paa. Der er derfor stor Sandsynlighed for, at de, der hidrøre fra Vest-Grønland og have lignende Udseende, heller ikke have været bestemte til Fiskeri.

I *Prehistoric Fishing* af Charles Rau er afbildet to Kroge, der ere sammensatte af Sten og Ben og som siges at være fundne i grønlandske Grave²⁾. Jeg skal angive mine Grunde, hvorfor jeg mener, at disse ikke tør tjene som Bevis for, at Grønlænderne have brugt saadanne for deres Forbindelse med Evroperne.

Den Første beskrives efter Dr. Gustav Klemm saaledes:

„The curved bone shank and piece of worked flint are bound together with a narrow strip of whalebone, and the line attached to the upper end of the shaft consists of twisted vegetable fibre.“

Det har, saa vidt mig bekjendt, aldrig været Brug i Grønland at benytte Vegetabilier i saadant Øjemed³⁾. Grønlænderne benytte dertil Liner af Hvalbarder eller af tyndt udskaaene Strimler af Sælkind eller ogsaa af flettet Senetraad. Det kunde muligvis derfor være Tvivl underkastet om Rigtigheden af, at den omtalte Krog skulde være funden i en grønlandsk Grav.

Om den anden Krog, der bestaaer af Sten og Ben, og som findes i Kjøbenhavns ethnographiske Museum, skriver Rau efter Dr. Emil Bessel:

„Both shank and hook were found together, but without ligature, this connecting medium having yielded to the effects of decay. The re-uniting of the two parts by means of twine is the work of Mr. C. L. Steinhauer, Inspector of the museum just mentioned.“

¹⁾ Samme Tav. XIX Fig. b og XL.

²⁾ *Prehistoric Fishing in Europe and North-America*. By Charles Rau. — Smithsonian Contributions to Knowledge vol. XXV. Washington, 1885. S. 121.

³⁾ Den eneste Anvendelse af Vegetabilier i grønlandsk Industri ses i Kurvefletningen i Vest-Grønland. Denne udføres ved „the coiled type of weaving“ fuldstændig ligesom af de sydlige kaliforniske Stammer og af Mokis og Pimos i Arizona. [The Ray Collection from Hupa Reservation, by Otis T. Mason. — Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution 1886, Part I. Washington, 1889. S. 220.] [Basket-Work of the North American Aborigines. By Otis T. Mason. — Annual Report of the Board of Regents to the Smithsonian Institution 1884 Part II. Washington, 1885. Pl. XXXIII, XXXIV, XXXIX, XL].

I den Anledning skal jeg kun bemærke, at det sikkert vil være vanskeligt at konstatere paa det ethnographiske Museum, at Sten- og Benstykket ere fundne liggende sammen. At man senere har sammenbundet de to Stykker for at vise, hvorledes de tilsammen kunde have udgjort en Fiskekrog, kan ikke tjene som Bevis for, at saadanne Kroge have været benyttede.

Hanseerak skriver i sin Rejsedagbog, som opbevares i Kultusministeriet, at han har hørt fortælle af en Østgrønlænder, at man tidligere har fisket Helleflyndere og Rodfisk i Akorninak-Fjorden paa 63 $\frac{1}{2}$ ° N. Br. De fiskedes gennem Huller i Isen med en Snøre, forfærdiget af et i Strimler skaaret Sælkind, og med en Fiskekrog, der bestod af en Sælknokkel, forsynet med en Spids af et lille Stykke Jærn. Heraf kan dog ikke drages den Slutning, at Grønlænderne kjendte Fiskekroge for Forbindelsen med Evroperne, thi Beboerne paa det omtalte Sted have længe staaet i Handelsforbindelse med Vestgrønlænderne, hvad for øvrigt den nævnte Jærnspids ogsaa kunde tyde paa.

Man vil af det her Udviklede se, at der er stor Sandsynlighed for, at, naar man undtager de store Net¹⁾ og Pusterør, som Eskimoerne ikke havde Anvendelse for, man har truffet alle de til Fiske- og Fuglefangst samt Jagt anvendte Redskaber, som Aztekerne havde, ogsaa hos Øst-Eskimoerne for deres Forbindelse med Evroperne, ligesom omvendt: Eskimoerne kjendte til Fiske- og Fuglefangst samt Jagt paa Landjorden kun saadanne Redskaber, der for Erobringens Tid vare bekjendte af Aztekerne.

¹⁾ Vestgrønlænderne synes at have været i Besiddelse af store Net til Fiskefangst førend deres nuværende Forbindelse med Evroperne, thi saadanne nævnes af John Davis²⁾, ligesom man ogsaa har fundet et Net af Hvalbarder i Syd-Grønland³⁾. Murdoch⁴⁾ har gjort opmærksom paa, at det ikke er usandsynligt, at Grønlænderne have optaget Brugen af Net efter de gamle Nordboer. Jeg skal dog kun erindre om, at man, saa vidt mig bekjendt, ingensteds har Sikkerhed for, at Nordboerne i Grønland benyttede sig af Fiskeri med Net, thi de Sten, som man har kaldet „Sænkesten“ til Fiskegarn og som man har fundet ved Nordbo-Ruinerne, kunne med Bestemthed henføres til „Vævsten“ (Kljasteinn). Mange saadanne Sten findes i de norske Museer. De benyttedes i de saakaldte Opstandervæve til at stramme Rengarnet med.

²⁾ Davis: *Second Voyage* S. 23.

³⁾ Samling af Betsenkniver og Forslag vedkommende den Kongelige Grønlandske Handel, af H. Rink. Kjøbenhavn, 1856. S. 212.

⁴⁾ On the Siberian Origin of some Customs of the Western Eskimos. By John Murdoch. — *The American Anthropologist*. vol. I. 1888. S. 334.

Det er en bekendt Sag, at der findes talrige Overensstemmelser mellem Jordens forskellige Racer, og at det ikke er vanskeligt at finde Lighedspunkter mellem hvilke som helst to fjærnt boende Folks Redskaber, Skikke, Myther, Sprog m. m.

Naar jeg alligevel her har fremdraget nogle overensstemmende Smaatræk mellem Grønlænderne og Mellem-Amerikas Kulturfolk, Aztekerne og Mayaerne, da er det ikke, fordi jeg derved mener at kunne paavise noget nærmere Slægtskab mellem disse Folk end mellem Grønlænderne og hvilke som helst andre Indianerstammer i Amerika. Der er tvært imod sikkert mange andre Stammer, der have langt flere Lighedspunkter med Grønlænderne end de her nævnte; jeg skal kun eksempelvis henlede Opmærksomheden paa de kaliforniske Stammer Nishinam og Shasta¹⁾ samt paa Stammerne paa Vestkysten af Vancouver-Øen og Kap Flat-tery²⁾, for ikke at tale om de indianske Stammer, der støde op til Eskimostammerne. Som ovenfor nævnt, udskille mange Ethnografer Eskimoerne fra de øvrige Indianerstammer og mene, at de høre til en anden Menneskerace, eller at de skulle være indvandrede til Amerika senere end de øvrige Indianere og

derefter ved Berøringen med disse i den nye Verden have tilegnet sig mange af deres Sæder, Skikke, Myther m. m. For saa vidt muligt at afvæbne den Paa-stand, at det er Berøringen mellem Indianere og Eskimoer ved Grænsen, der har frembragt Overensstemmelserne, har jeg søgt fjærnt fra Grænseegnene og ned til Kulturfolkene i det sydligste Nord-Amerika og Central-Amerika. At nogle af de nævnte Berøringspunkter ogsaa findes i de mellemliggende Egne, kan man næppe undres over.

Grønlands Østkyst er den yderste Grænse mod Øst for den eskimoiske Udbredelse. Ingen anden Eskimostamme har derfor været saa isoleret som den østgrønlandske. Saa vidt bekendt, have Angmagsalikerne aldrig været i Forbindelse med fremmede Folkestammer, førend vi kom op til dem 1884. Selv deres Forbindelse med Vestgrønlænderne har været indirekte, nemlig gennem de sydligere boende Østgrønlændere. Det er derfor ikke urimeligt at antage, at man netop ved *Angmagsalik* har bevaret mere af Traditionen fra det eskimoiske Kulturhjem end noget andet Sted paa eskimoisk Territorium.

Østgrønlandske Besøg i Vestgrønland i 1890.

Ved Premierløjtnant i Flaaden V. Garde.

For et halvt Aar siden meddelte jeg her i Tidsskriftet lidt om de nuværende Beboelsesforhold paa Grønlands Østkyst. Jeg dvælede især ved Østgrønlændernes møjsommelige Handelsrejser frem og tilbage langs den af Polarstrømmen indesluttende Kyst og fremsatte som min Overbevisning, at Østgrønlænderne, langt fra at opgive disse Besøg paa Vestkysten, snarere vilde komme hyppigere og hyppigere igjen for engang i en ikke fjærn Fremtid at ende med at slaa sig til Ro i de i Forvejen stærkt overbefolkede Distrikter paa Vestsiden af Grønlands Sydspids. For itide at afvende de Farer,

¹⁾ Powers: Tribes of California.

²⁾ The Indians of Cape Flattery at the entrance to the strait of Fuca, Washington Territory. By James G. Swan. — Smithsonian Contributions to Knowledge Nr. 220. Washington, 1870.

Tribes of Western Washington and Northwestern Oregon by George Gibbs. — Contributions to North American Ethnology, Vol. I. Washington, 1877.

en saadan Indvandring vil medføre, udtalte jeg Ønskeligheden af, at Planen om en evropæisk Station ved Angmagsalik snarest gennemførtes, eller at der, om Realisationen af denne Plan skulde støde paa for store Vanskeligheder, oprettedes en Missions- og Handelsstation paa den sydlige Østkyst, men ikke længere fra den sydligste Handelsstation paa Vestkysten, end at den med nogenlunde Lethed kunde forsynes med de nødvendige Handelsvarer fra denne.

Ved min Ankomst til Julianehaab i September 1890 gav Kolonibestyrer Lytzen mig velvilligst nogle Oplysninger om østgrønlandske Hedningers Besøg ved de sydligste danske Udliggerstationer i afvigte Sommer, og da disse Oplysninger tildels illustrere min Fremstilling, skal jeg ikke undlade at meddele dem her — det kan jo ogsaa have sin Interesse at følge denne sidst opagede Eskimostammes Vandringer lidt mere i Detaljerne.